

हरियाणा विद्यालय शिक्षा बोर्ड

पाठ्यक्रमस्य अध्यायानुसारम् अङ्कानां विभाजनम् (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-2

कोड: 1203 SVS

सामान्यनिर्देशाः-

1. सम्पूर्णपाठ्यक्रमस्य आधारे एका वार्षिकी परीक्षा भविष्यति।
2. वार्षिकी परीक्षा अ 80 अङ्कानां भविष्यति एवं च आन्तरिकं मूल्याङ्कनं अ 20 अङ्कानां भविष्यति।
3. आन्तरिकमूल्याङ्कनस्य कृते निम्नानुसारम् आवधिकं मूल्याङ्कनं भविष्यति-
 - (i) 6 अङ्कानां कृते - 3 सैट (SAT) परीक्षाणाम् आयोजनं भविष्यति। तासु परीक्षासु अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 06 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (ii) 2 अङ्कयोः कृते - एका अर्धवार्षिकी परीक्षा भविष्यति। यस्या अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 2 अङ्कयोः भाराङ्को भविष्यति।
 - (iii) 2 अङ्कयोः कृते - शिक्षकाः कक्षा - कक्षयोः सहभागितायाः (CRP) कृते मूल्याङ्कनं करिष्यन्ति एवं च अधिकतमौ द्वौ अङ्को अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने दास्यन्ति।
 - (iv) 5 अङ्कानां कृते - छात्राः परियोजनाकार्यं करिष्यन्ति। यस्य अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 05 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (v) 5 अङ्कानां कृते - छात्राणाम् उपस्थितेः अनुसारेण अधिकतमाः 05 अङ्काः प्रदीयन्ते-

75% तः	80% पर्यन्तम् = 01 अङ्कः
80% तः उपरि	85% पर्यन्तम् = 02 अङ्कौ
85% तः उपरि	90% पर्यन्तम् = 03 अङ्काः
90% तः उपरि	95% पर्यन्तम् = 04 अङ्काः
95% तः उपरि	= 05 अङ्काः

पाठ्यक्रमस्य संरचना (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-2

कोड: 1203 SVS

क्रम-संख्या	आकलनबिन्दवः	अङ्का
1.	खण्डः 'क' उणादिकोषः- महर्षिदयानन्दः 1. सूत्राणामर्थोदाहरणे 2. रूपसिद्धिः 3. उणादिमूलसूत्रपाठः	(42) 15 12 15
2.	खण्डः 'ख' नामिकः- महर्षिदयानन्दः 1. सूत्रार्थाः 2. रूपसिद्धिः 3. शब्दरूपाणि	(22) 6 10 6
3.	खण्डः 'ग' बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः • बहुविकल्पीयप्रश्नाः एकैकस्याङ्कस्य सम्पूर्णपाठ्यक्रमात् निश्चिताः सन्ति।	16
	योगः	80
	आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्	20
	सम्पूर्णाङ्काः	100

खण्ड: 'क'—उणादिकोषः

1. सूत्राणामर्थोदाहरणे—
सूत्राणामर्थाः, उदाहरणानि, उदाहरणगतरूपाणां सिद्धयः, अनुवृत्तिज्ञानम् ।
2. रूपसिद्धिः—
धातोः शब्दस्य च विशिष्टज्ञानम्, अनुवृत्तिज्ञानम्, सूत्रार्थज्ञानम्, रूपसिद्धीनां कमावबोधः, प्रत्ययादेशागमानां यथोचितज्ञानम् ।
3. उणादिमूलपाठः—
सर्वेषां सूत्राणां शुद्धोच्चारणम्, सूत्राणां सप्रवाहं कण्ठस्थीकरणम्, सूत्राणां शुद्धलेखनस्याभ्यासः ।

खण्ड: 'ख'—नामिकः

1. सूत्रार्थाः—
सूत्राणामर्थाः, उदाहरणानि, उदाहरणगतरूपाणां सिद्धयः, अनुवृत्तिज्ञानम् ।
2. रूपसिद्धिः—
धातोः शब्दस्य च विशिष्टज्ञानम्, अनुवृत्तिज्ञानम्, सूत्रार्थज्ञानम्, रूपसिद्धीनां कमावबोधः, प्रत्ययादेशागमानां यथोचितज्ञानम् ।
3. शब्दरूपाणि—
शब्दरूपाणां शुद्धोच्चारणम्, कण्ठस्थीकरणम्, शुद्धलेखनम्, लिङ्गवचनयोः सम्यगवबोधनम् ।

मासिक पाठ्यक्रमस्य शिक्षण-योजना (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-2

कोड: 1203 SVS

मासाः	पाठ्यपुस्तकस्य नाम	पाठ्यबिन्दवः	शिक्षणस्य कालांशाः	पुनरावृत्तेः कालांशाः
अप्रैल	नामिकः (अजन्तप्रकरणम्) उणादिकोषः (प्रथमपादः)	अकारान्त-इकारान्त- शब्दानां रूपसिद्धयः, सूत्रार्थाः, शब्दरूपाणि 1-50 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	8 9	2 3
मई	नामिकः (अजन्तप्रकरणम्) उणादिकोषः (प्रथमपादः)	ईकारान्त-ऊकारान्त- शब्दानां रूपसिद्धयः, सूत्रार्थाः, शब्दरूपाणि 51-100 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	8 10	2 3
जून	ग्रीष्मावकाशेषु संस्कृतसम्बद्धगतिविधयः			
जुलाई	नामिकः (अजन्तप्रकरणम्) उणादिकोषः (प्रथमपादः)	ऋकारान्त-ओकारान्त- शब्दानां रूपसिद्धयः, सूत्रार्थाः, शब्दरूपाणि 101-159 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	8 10	2 3
अगस्त	नामिकः (अजन्तहलन्तप्रकरणम्) उणादिकोषः (द्वितीयपादः)	औकारान्त-तकारान्त- शब्दानां रूपसिद्धयः, सूत्रार्थाः, शब्दरूपाणि 1-50 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	10 8	2 3

सितंबर	नामिकः (हलन्तप्रकरणम्)	दकारान्त-रेफान्त- शब्दानां रूपसिद्धयः, सूत्रार्थाः, शब्दरूपाणि 50-100 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	10 8	2 3
अक्तूबर	नामिकः (हलन्तप्रकरणम्)	वकारान्त-हकारान्त- शब्दानां रूपसिद्धयः, सूत्रार्थाः, शब्दरूपाणि 100-124 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	9 9	2 3
नवंबर	उणादिकोषः (तृतीयपादः)	1-160 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	18	5
दिसंबर	उणादिकोषः (चतुर्थपादः)	1-240 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	20	4
जनवरी	नामिकः (सर्वनामप्रकरणम्)	शब्दानां रूपसिद्धयः, सूत्रार्थाः, शब्दरूपाणि 1-70 सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, व्याख्या सिद्धयश्च	9 9	2 3
फरवरी	नामिकः उणादिकोषः	आवृत्तिः आवृत्तिः	12 12	- -
माच	वार्षिकी परीक्षा			

विशेषकथनम्—

विषयशिक्षकेभ्यः मन्तव्यो दीयते यत् ते छात्राणां शब्दावल्याः अवधारणाश्च स्पष्टतां वर्धनाय अध्यायेषु प्रयुक्तायाः शब्दावल्याः परिभाषात्मकशब्दानां टिप्पणीपुस्तिका सज्जीकरणाय च निर्देशं कुर्युः।

निर्धारितपुस्तकानि—

1. नामिकः—महर्षिदयानन्दः, (प्रकाशकः— वैदिकयंत्रालयः, अजमेरः)।
2. उणादिकोषः—महर्षिदयानन्दः, (प्रकाशकः— वैदिकयंत्रालयः, अजमेरः)।

प्रश्नपत्रस्य प्रारूपम् (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय: संस्कृत व्याकरण भाग-2

कोड: 1203 SVS

प्रश्नानां प्रकारः	अङ्काः	संख्या	विवरणम्	पूर्णाङ्काः
वस्तुनिष्ठप्रश्नाः	1	16	16 बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः	16
अतिलघूत्तरात्मकप्रश्नाः	2	10	नामिकसूत्रार्थाः शब्द- रूपाणि च, उणादि- मूलपाठः	20
लघूत्तरात्मकप्रश्नाः	4	5	उणादिसूत्रव्याख्या रूपसिद्धयश्च	20
दीर्घ-उत्तरात्मकप्रश्नाः	6	4	नामिकरूपसिद्धयः	24
योगः		35		80